

А.С. ПУШКИН

Цар
САЛТАН ЖЫЛЫС
МОЖКЫВ

ОМІ ГІЗ СЫКТЫВКАР 1937

8(с125)
П 91

753

А. Г. ПУШКИН

ЦАР САЛТАН ЫЛЫГ МОЛДКЫВ

ББС
753

БИБЛИОТЕКА
Гос. издательства

И

~~L4929~~

~~ГПБ Уз.~~

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО

СЫКТЫВКАР—1937

БИБЛИОТЕКА
Издательство

А. С. ПУШКИН
СКАЗКА О ЦАРЕ САЛТАНЕ
На коми языке

ДЛЯ МЛАДШЕГО И СРЕДНЕГО ВОЗРАСТА

Редактор И. Из'юров. Технический редактор М. Шестаков. Перевод с русского П. Доронина. Издание № 32. Уполномоченный главлита № 38. Типографский № 365. Тираж 4000 экз. Печатных листов 2. Сдано в производство 28/II-57 г. Подписано к печати 25-III-57 г.

*Отпечатано в типографии УМП.
Коми АССР, гор. Сыктывкар, улица
Первомайская, Дом печати.*

ЦАР САЛТАН ЖЫЛЫГ, СЫЛӨН СЛАВНӨҮ da
ЖОН ПИ БАГАТЫР ГВІДОН САЛТАНОВІЧ da
МІЧА ЖУГ-ЦАРЕВНА ЖЫЛЫГ МОЈДКЫВ

Кујім нывка өшің дорын
Вөлі печкөны рыт сорөн.
„Цар гөтыр-кө вөлі збылыс,—
Сорңи паніс өті нылыс,—
Став мір паста ескө ачым
Некор вөвлытөм пір вөчі“.
„Ме-кө царлөн гөтыр вөлі,—
Шуіс секі мөдөд нылыс,—
Ескө ас кі помыс стөча
Мір пастөдмөн дөра вөчі“.
„Ме-кө цар гөтырөн лоі,—
Шуіс секі којмөд чојыс,—
Ескө царлы секі збылыс
Чужті, быті багатырөс“.

Муртса вевјаліс-на шуны,
Керка өзөс зурк-віркмуни,
Вежөс пыщкө пыріс цар,
Сіјө муыс государ.
Гора сорңитігөн сіјө
Сулаліс пыр өзөс сајын;
Нывлөн шуөм бөрја кывјыс
Воіс царлы сөлөм вылас.
„Міча нывка, віза олан,
Мед те менам гөтыр лоан,
Срок ме во тед сета өті,

Багатырӱс меным рӱдӱт.
А тӱ, нывјас, сълӱн чојјас,
Мунны ме бӱрса щӱщ ковмас.
Мед тӱ—ӱтӱныд ткачӱка,
Мӱдыд лоан пӱварӱка“.

Керка пыщкыс цар сек вӱрчӱс.
Кујӱмансӱ бостӱс сӱрсыс.
Лӱсӱдчӱм ез вӱв зев уна:
Венӱчајтчӱс сӱјӱ лунас.
Пуксӱсны пӱрујтны најӱ
Том ӱчмонкӱд пызан сајӱ.
Гӱстјас најӱс бӱрјавылыс
Мӱча слӱн лы крӱват вълӱ
Узны нуӱсны вој кезлӱ,
Колӱсны најӱс ас кезын.
Лӱксӱ песӱ пӱварӱка,
Бӱрдӱ стан сајын ткачӱка,
ӱ оз узны нӱ оз сојны:
Вежгӱны асланыс чојлы.
Том царӱца венеч бӱртӱ
Ассыс кӱсјӱм збылӱ пӱртӱс:
Тајӱ војсааныс-жӱ сӱјӱ
Пондӱс нӱбасны цар пӱӱн.

Сӱјӱ кадас војна пансӱс.
Цар Салтанлы аслас аґсыс
Колӱ јансӱдчыны. Сӱјӱ
Гӱтырыслы быд бур сӱӱ,
Щӱктӱ вӱзны ассӱ лучкӱ.
Прӱшцајтчӱс да вӱвлы кучкӱс.
Цар дыр ветлӱ војна вылын,
Чорыд кос нуӱдӱ ылын.
Вајсан кадсӱ сруксыс вужӱс,
Аршын куґа кага чужӱс.
А царӱца кага дӱнын,
Кыґӱ кущ-мам кущ пӱ дӱнын;
Ыстӱ варошнӱјӱс ачыс
Пӱ јылыс јуӱртны батӱс.
Пӱварӱка да ткачӱка,

Пöрыс сватта Бабаріка
дасöс сіјöс біö пешны,
Шуісны јуöрсö вежны;
Пісмöөн ыстісны мöдöс,
Со мыј гіжисны сен сöдас:
„Тажö лунас, тајö војас
Тенад гöтыр кага вајіс;
Сешöм не јöз нога кага:
Абу шыр пі, абу лагö,
Абу весіг ныв-зон серыс,
Чужтіс аззывлытöм эверöс“.

Ташöм јуöр воöм бöрын
Царыд крута пузіс скöрöн,
дурмöм выјöз локла öзжіс,
Нарошнöјöс öшны көсжіс;
Кызкö небзіс тајö разын,
Ыстіс бөр сешöм пріказöн:
„Сешöм тор-кö лоі іна,
Віччысны ачымöс менö“.

Локтö јуöрвајыс ылыс,
Воіс гортас бөрјавылыс.
Пöваріка да ткачіка,
Пöрыс сватта Бабаріка
Устöз јукталісны сіјöс,
Царлыс пісмö сумка піыс
Кыскісны і вылöс сетчö...
Јуöрвајыс коркö чеччіс,
Вајіс сіјö гажа јурөн
Мöд асывнас вежöм јуöр
Настојашщöј указ пыдді,
Цар-пö тазі щöктö быттö:
„Кадöн нужöдчытöг куза
Ас бојараыслы гусöн
Царіцаöс пікöд вöјтны“,
Нінöм-пö сен уна вöјпны“.
Вöчны нінöм, ферт: бојара
Фівітісны государöс,
Мыыс помкатöг таз збылыс

Пісö, том гöтырсö сылыс
Колö изведітны-віны.
Локтісны царіца дінö,
Гора лыддісны указсö.
Царіцаöс пікöд ассö
Пуксöдісны бöчка піö,
Сірөн зүжалісны сіјös,
Быгылтісны Окіанö—
Тақ-пö щöктіс цар Салтан.

Лöз jeneжын козув гыö,
Лöз моревыв бузгö гыөн;
Море вестын кымөр кыптö,
Море вывті бöчка кывтö.
Кызі шудтöм дöва нора,
Бöрдö сен царіца гора,—
Лорö-изалö шуд ассыс;
Цар пі быдмö часыс-часö.
Колі лун, мам бöрдöм шыö
Пыс термöдлö-нын гыös:
„Море гыöј, вöлнöј море,
Котöртан-те быдладорö,
Ізјас кеслан, мујас пöдтан,
Мыш вылад карабјас лептан—
Ен те бост міјанлыс ловсö,
Бöчка ласкы гынад косö!“
Сылыс кевмöм кывзіс гыыд:
Сек-жö бöчка гыјас нылыд
Нöжјөн ласіс берег бердö,
Кыкнанысö мездіс смертыс;
Нö код öні мамöс, піöс
Перјас татыс, бöчка пыс?
Пыс сувтіс, јурнас зевтіс
Чорыда код бöчка вевтас:
„Кызі ескö öшің міјан
Татчö вöчны?“— шуіс сіјö.
Зелöдыштіс став сој бордсö,
Петіс бöчка пыс ортсö.

Мам да пі-нын вöла вылын;

Аззöны: мылк поле вылын,
Мылк вылын сен дуб пу быдмö.
Гөгөр море, кадыс ритмö.
Пі сек думыштис, мыј ујин
Колö перјыны, кыз кужан.
Чегис дуб вылыс нуз вожсö,
Пөрччис сесса перна көвсö,
Гартис, зевтис уна пöвсөн,
Сег-жö вöснi бeд тор бостис,
Јывсö нöвлыс моз зик јостис,
Мунис море берег динö
Кыјдöс кущöмöскö вiны.

Муртса воис берег вылö,
Көнкö сылы горзöм кылö...
Ызган мореын төв лечыд;
Цар пі ва вылö сiн лезис:
Пессö јус сен гыјас костын,
Шевкјö варыш јус јур вестын:
Коңөр јус гөгөр ва резсö,
Васö гудыртö јус, пессö...
Варыш гыжсö, гырдöс нырсö
Лезис, сашны места корсö...
Бурещ секи лыјöм нöвјыс
Сашис лок варышлы сывјас —
Варыш море вылö тутис,
Цар пі метитчыны дугдис;
Аззö: варыш вöјö, овзö,
Ачыс зев не ногөн горзö;
Öнi сiјö зик-нин вынтöм,
Јус бергалö варыш дiнти,
Нырнас сiздö, борднас нöјтö —
Термасö варышöс вöјтны.
Сесса, вермис вöјтны мыјөн,
Шуис цар пiлы морт кывјөн:
„Аттö тед, мыј менö мездiн,
Менö смертыс-öд те вештин.
Ен-на шогсы, мыј те пондан
Талун шыгјавны ме понда,
Мыј те нöвтöг колiн ачыд:

Тажӱшогыд зев-на ічӱт.
Бур-кӱ вӱчӱн мем та мында,
Ыжыд бурӱн воӱс мынта.
Гашкӱ чајтан—јусӱс мездӱн,
Те-ӱд нылӱс смертыс вештӱн;
Чајтан, варышӱс те вӱн,
Чародејӱс-ӱд те лыјӱн.
Нем тенӱ ме тас ог вунӱд:
Быдладорыс, кытчӱ мунад,
Ме-кӱ ковма, менӱ аӱӱад,
ӱнӱ мун да уӱышт, шојччы“.
Лебӱс јусыд кымӱр сажӱ.
Еӱа-піа лунтыр најӱ
Шыгјӱн шӱјтӱсны, вом вејтӱг
Сојтӱг водӱсны вој кејлӱ.
Вот царевич асјавестас
Уӱан сӱнсӱ ассыс востӱс;
Шенӱан мӱвпыс јурсӱ мыжӱ—
Сулалӱ сен кар зев ыжыд:
Јежыд стенјас, манастырјас,
Зарнӱ шпіла вӱчко јурјас.
Пӱыс чукӱстӱс сек мамсӱ;
Мамыс шенӱӱ... „Тажӱ ставсӱ,—
Пӱыс шуӱ,— јусыд дурӱ,
Мынтӱ бур вылӱ мем бурӱн“.
Карлаӱ мӱдӱдчӱсны најӱ.
Муртса ӱграда стен сажӱ
Најӱ тувчӱсны, а сенӱ
Налы паныд вӱчко звӱнӱн
Петӱ воча ӱк став карыс:
Встречајтӱны кыӱ царӱс,
Гора ыждӱдлӱны најӱс
дворцӱвӱјјас да слугајас;
Сесса сетчӱс закон сертӱ,
Мамсаӱ сӱглас корӱм бӱртӱ,
Гвӱдон нӱмӱн пісӱ таӱдӱн
Веӱчајтӱсны сен кӱӱӱдӱн.

Тӱлыс море вывтӱ шувгӱ,
Караб улын море увгӱ;

Караб шуркјө гыјас вывті,
Зевтчөм парус вынөн кывтө.
Караб вылын јөзыс шензө,
Möda-mödköd ставыс вензө.
Tajö tödca куш ді вылас
Шензөдана дівө збылыс:
Выл кар сени — зарні ставыс,
Прістаң дінын бур застава,
Кушөм дівө тајө мыјса?..
Пушкајасыс пансіс лыјсөм:
Оз сетны туж воқө кывтны,
Караблы щөктөны сувтны.
Сувтісны застава dorö,
Кназ Гвідон гөститны корө.
Најөс јукталіс да вердіс,
Вөліс пансіс сорні бердө:
„Кытчө, гөстјас, кушөм муө,
Кушөм төвар вајад-нуад?..
Караб вывсајас сек воча:
„Свет гөгөр мі кышов вөчім,
Ветліг-мунігөн јөз муын
Вузасім мі нызјас куөн;
Ветлім окіанті ылө.
Өні гортө, асыввылө,
Кутам туж мі море вывті,
Салтан царствоөқ бөр кывтам“.
Кназыд мыјөн кыліс сіјөс:
„Бур туж тіјан, гөстјас, сіа —
Окіанті, море вывті
Лучкі зөңвізаөн кывтны.
Вісталө ті цар Салтанлы,
Тіјан муса государлы,
Месаң зев ыжыд поклон“.
Гөстјас тужө, а Гвідон
Караб бөрыс шөгсөм сорөн
Сек-жө леччіс море dorö;
Азқө: сени, гыјас вывті,
Жежыд јусыд паныд кывтө.
„Чолөм кназ, мыј абу нумыш,
Мыј те зеран лун код зумыш?

Кушдѳм шог-нѳ тенѳ суис? —
Секі јусыд сылы шуис.
Кназыд јуслы вочавіздѳ:
„Менам шогѳј абу ічѳт,
Вот кѳн ме шогын став матыс —
Аззывны окота батѳс“.
Секі јусыд шуис сылы:
„Окота-кѳ караб вылѳ
Теныд лебны, номјѳ пѳртсы,
Муныс караб бѳрса вѳтчы“.
Тажѳ шуѳм бѳрын ачыс
Борднас ваѳ швуч-швач вѳчіс,
Јурсањ кокулѳзыс ставнас
Резіс кназѳс море ванас.
Секі кназыд номјѳ пѳріс,
Зізгіг тырја караб бѳрыс
Борднас шеныштчіс да лебчыс,
Суѳдіс і щцелѳ зѳбсіс.

Море вывті тѳв ру ѳвтѳ,
Шывгѳ караб море вывті,
Мунѳ сіјѳ Бујан дісан
Салтан царстволањ нырвіздѳн.
Со-нін ставыс тѳдса мулѳн
Петкѳдласыс на сін улын.
Матыстчісны берег дорѳ;
Цар Салтан гѳстітны корѳ.
Номјѳ пѳртсѳм кназ шѳщ сетчѳ
Лебчыс гѳстјаскѳд, і аззѳ:
Цар Салтан палата піын
Ставыс рѳмчѳ зарні біѳн,
Зарні венеч јурас сылѳн,
Ачыс шог зев чужѳм вылын;
Пѳваріка да ткачіка,
Пѳрыс сватта Бабаріка
Пукалѳны сен зев збылыс,
Сін оз вештывны цар вылыс.
Цар Салтан сек ставсѳ најѳс
Пуксѳдаліс пызан сажѳ,
Пуксіс сесса налы паныд,

Ачыс накōд сорні паніс:
„дыр-ō ветлінныд да кытчō?
Море сажын мыј-нін вōчсō?
Мыј сен, јōзас, кывсō вылыс,
Вісталō мем, гōстјас, збылыс?“
Карабвывса сылы воча:
„Свет гōгōр мi кыщов вōчiм;
Аззылім мi море сажыс
Шензōдана чудесајас:
Овтōм, тыртōм тасаң ылын
Вōвли дi тор море вылын;
Ез сен вōвлы зверні пōтка,
Сōмын дуб сен быдмiс отка;
Оні бōр косiгōн татчō
Сещōм дiвō сетыс аззім:
Зiк выл кар сени зымвiзō,
Кар шōрас двореч зев мiча,
Озјан зарні — вiчко јурјас,
Теремјас да манастырјас;
Сени царствуйтō Гвидон,
Ыстiс ассаңыс поклон“.
Салтан шензō гōстјас кывјō.
Шуō: „Лоа-кō ме ловја,
Сiјō чуднōј дiсō видла,
Гвидон ordō коркō ветла“.
Пōварiка да ткачiка,
Пōрыс сватта Бабарiка
Чуднōј дi видлыны сетчō
Царōс оз кōсјыны лeзны.
„Мыј-нō шензанаыс сени?—
Ставыс шензан сорні веніс
Пōварiка најан пырыс,—
Вот ме кывлі дiвō збылыс:
Вōрын коз пу, коз пу улын
Аслыс сама ур пi олō,
Сыланкывјас сылō лучкi
да орекјас сојō-гурчкō.
А орекјас абу прōстōј,
Орек кышыс — зарні чiстōј,
Пыщкас iзумруд iз ставыс;

Вот-öd кōні чудесаыс“.
Салтан шензө, кывзө суса,
Номјыд секи скөрөн пузис—
Сашис тёткаыслы сінмас.
Тётка места вылас кынміс,
Пыр-жө сін пөлаөн лоис.
Сватта, слугајас да чојыс
Ускөдчисны сөрсә-бөрсә:
Вөтлысөны номјыс бөрсә.
Најө өвтчиг-горзиг коста
Номјыд вөсса өшиң кості
Ортсө зумкнїтис цар ордыс,
Лебіс море вомөн гортас.

Гвидон кназъид аслас гортын
Ветлө шога берег дорті,
Аззө бара—гыјас вывті
Јежыд јусыд паныд кывтө.
„Чолөм, кназ, мыј абу нумыш?
Мыј те зеран лун код зумыш?
Кущөм шог-нын тенө суис?“—
Јежыд јус сек кназлы шуис.
А Гвидоныд вочавізө:
„Менам шөгөј абу ічөт;
Ем-пө коз пу, коз пу улас
Аслыс сама ур пі олө;
Сыланкывјас сылө лучкі
да өрекјас сојө-гурчкө.
А өрекјас абу прөстөј:
Кышыс налөн—зарні чистөј,
Өрек пыщкас сојан нудыс
Ставыс дона ізумрудыс;
Ем-кө светын дивө сещөм,
Менам сы вылө веж петө“.
„Тажө сорні лучкі ставыс,
Збыл ем ташөм чудесаыс;
Но тед шогсыны оз шогмы,
Став көсјөмыд тенад могмас“.
Тази јусыд шуис-вордис;
Мөдөдчис сек кназъид гортас.

Муртса тувччiс паскыд дворас—
Аззö коз пу двореч дорас,
Пуын ур пi öрек гурчкö,
Сылö сыланкывјас лучкi,
Кышыс перјö öрек нудсö,
дона изсö—изумрудсö,
Кышсö чукöрјасö течö,
Сещöм лучкi ставсö вöчö;
Ачыс пыр-пыр сылö-долö
Став јöз дырјi: „Во сady лi“.
Јуслөн вордöм кылыс усi;
Гвидон ошкiс мöвпнас јусöс
Ставсыс воззасыс i урыс—
Сылы вöчöм ыжыд бурыс.
Урлы овны щöктiс вöчны
Сниткi выл дом, дом крусталнöј,
А ур дiнö часöвöјöс;
Сесса факöс пунктiс сiјö
Щöтајтны пыр öрек лыдсö,
Медым ставыс вöли быдса.

Море вывти тöв ру пöлтö,
Тöв ру нылыд караб ветлö;
Караб шлывгö гыјас вывти,
Зевтчöм парус вынөн кывтö
Море вывса крут di дортi,
Сiјö шлывгö-мунö гортö;
Секi кывсiс друг di вывсаң
Пушкајасыс гора лыјсöм:
Оз сетны туж возö кывтны,
Караблы щöктöны сувтны.
Сувтiсны застава дорö;
Кназ Гвидон гöстiтны корö,
Катö гортас ставсö најöс,
Пуксöдалiс пызан сажö,
Сесса јукталiс да вердiс,
Вöлис пансiс сорнi бердö:
„Кытчö, гöстјас, кушöм муö,
Кушöм тöвар ваяд-нуад?“
Карабывсајас сек воча:

„Свет гөгөр ми кышов вөчим,
Вузасим ми јоз му вылын
донскөј чаңјасон да вөлөн;
Они петим гортө вылө,
Тасаң ылө, асыввылө.
Кутам туж ми море вывти—
Салтан царствоө бөр кывтам“.
Тажө кывјас кылис мыјон,
Шуис князыд: „Бур туж тижан!
Окианти, море вывти
Лучки зонвизаон кывтны.
Висталө-жө цар Салтанлы,
Тижан муса государлы,
Месаң зев ыжыд поклон“.
Гөстјас тужө, а Гвидон
Бара леччис; гыјас вывти
Жежыд јусыд паныд кывтө.
Кевмысө княз: „Сөлөм потө...
Ветлыны мем зев окота“...
Резыштіс јус, борднас өвтіс,
Сіјос мортыс гутө пөртис.
Гут моз қізгыны княз мөдіс,
Море вылыс караб вөтіс,
Сесса нөжјө увлаң леччис,
Караб бөжө шщелө қебсіс.

Море вывти төв ру өвтө,
Шывгө караб море вывти,
Мунө сіјө Бујан дісаң
Салтан царстволаң нырвизон;
Со-нин ставыс төдса мулөн
Петкөдласыс на сін улын;
Матыстчөны берер дорө;
Цар Салтан гөститны корө;
Гутјө пөртсөм княз шөщ сетчө
Лебзис гөстјаскөд, і аққө:
Цар Салтан палата пын
Ставыс рөмқө зарні біөн,
Зарні венеч јурас сылөн;
Ачыс шог зев чужөм вылын.

Пөваріка да ткачіка,
Пөрыс сватта Бабаріка
Щош-жө сенөс, сінмыс-сінмө
Віәддөны көјін сінмөн.
Цар Салтан сек ставсө најөс
Пуксөдаліс пызан саяө.
Пуксіс ачыс налы паныд,
Сесса накөд сорні паніс:
„дыр-ө ветлінныд да кытчө?
Море саяын мыј-нын вөчсө?
Мыј сен, јөзас, кывсө вылыс,
Вісталө мем, гөстјас, збылыс?“
Карабвывса јөз сек воча:
„Свет гөгөр ми кышов вөчим;
Аззылім ми море саяйс
Шенәодана чудесајас:
Море саяын тасәң ылын
Өтка ді ем рытиввылын,
Кар сен сулалө зев міча,
Сінтө вештывтөг көт віәд;
Ҷірдалөны вічко јурјас,
Ҷеремјас да манастырјас;
Сетчөс князлөн двореч војас
Быдмө коз пу, коз пу војас—
дом хрустальнөј; домас сен
Ҷешкод велөдөм ур ем.
Сыланкывјас сылө лучкі,
Өрекјас пыр сојө-гурчкө,
Өрекыслөн кышвыв заыс —
Чістөј зарні лучкі ставыс,
Кыш пышкөсас сојан нудыс—
дона ізыс—ізумрудыс.
Слугајас сен бурыс-бурөс
Лөсөдөма віңны урөс.
Медым өрек лыд ез сорсы,
Нарошнөј морт лыддө дорса;
Кышыс мунө сөнга вылө,
Төвар бөстөм-нөбөм вылө;
Нывјас сен-жө өрек нудсө,
Таяө дона ізумрудсө,

Мурталõны, веситõны,
Кладõвõјõ меститõны.
Ставыс озыр олыс татõн,
Керкајас пыдди палата.
Царствуйтõ сен княз Гвидон,
ыстис теd ыжыd поклон“.
Цар Салтан пыр кывзис суса.
„Ог-кõ кув да ола куза,
Гõститны мем Гвидон ордõ
Колõ ветлыны тај коркõ“.
Пõварика да ткачика,
Пõрыс сватта Бабарика
Сижõ дивыв дивõ-карас
Оз кõсјыны лезны царõс.
Гусõн серõктис ткачика,
Сорни панис—царõс пыкõ:
„Быдтор вермас лоны мiрын;
А мыј ур пи изјас јирõ,
Течõ изумруд да зарни,
Абу-кõ збыл пустõј сорни,
Тажõн некодõс он шензõd“, —
Панис царлõн свеста вензõм.
„Ме вот кывли сещõм дивõ:
Ем-пõ кõнкõ сещõм дивыв;
Море вылыс ставыс гычас,
Зоннас пõлтчас, гõгõр пузас,
Кыптас гылõн шковгõм, овзõм,
Шумõн ојдас берег дорсõ.
Берегас шыбытас гынас
Комын кујим багатырõс;
Ставныс мiча, удал зонјас,
Ставныс најõ јоныс-јон јõз,
Туша статõн на-подбор,
Накõd фадка Черномор.
Кушõм вермас лоны таыс
Светас ыжыd чудесаыс?“
Чинис гõстјаслõн кывворыс,
Оз кутчысны ськõd спорõ.
Шензõ Салтан свеста кывјыс,
А Гвидон сен кывзис-кывзис—
Зизнитис да став гут выннас

Төткәыслы сәшіс сінмас.
Мыјөн сълөн нырыс воліс,
Петіс төткәлөн сін пөлыс.
Ставөн горөдісны сразу:
„Кутөј гутсө, кутөј, ләзө!..“
Гутыд, најө өвтчіг кості,
Петіс восса өшің костті,
Ортсө зумкнітіс цар ордыс,
Лебіс море вомөн гортас.

Кнәз-нін море дорті ветлө,
Море вылыс сін оз чөвтлы;
Віқөдө, а гыјас вывті
Жежыд јусыд паныд кывтө.
„Чолөм, кнәз, мыј абу нумыш?
Мыј те зеран лун код зумыш?
Кушөм шог-нө тенө суіс?“—
Жежыд јус сек кнәзлы шуіс.
А Гвідоныд вочавіқө:
„Менам шогөј абу ічөт;
Сорнітөны-өмөј еша—
Вісталөны дівө сещөм,
Ључкі шензөдана дівө:
Ем-пө море вылын дівыв,
Берег бердыс шумөн гызас,
Зоннас пөлтчас, зоннас пузас,
Кыптас сълөн шковгөм, овзөм.
Шумөн тыртас берег дорсө,
Берег вылө лептас гынас
Комын кујім багатырөс;
Ставныс міча, удал зонјас,
Ставныс најө јоныс-јон јөз,
Туша-статөн на-подбор,
Накөд фадка Черномор.
Збыл-кө тајө, колө тај-нө
Менам кнәжествоө вајны“.
Кнәзлы јусыд вочавіқө:
„Тајө шогыд зев-на ічөт;
Тајө чудеса ем збылыс,
Шогсынысө теныд мыјыс?..“

Тайо багатырјас-вокјас—
Ставныс менам рөднөј вокјас,
Воғо ен шоггы, мун гортад,
Накөд ағзысан ас опдад“.

Мунис кнағ сек гажа пырыс.
Башна вывсаң море вылыс
Син оз чөвтлы; друг став ердыс
Вөрәис, муткыртчис ва веркөс,
Море вылыс ставнас гығис,
Зевтчис, пөлтчис, чоңнас пуғис,
Кыптис сылөн шковгөм, овзөм,
Шумөн ојдис берег дорсө,
Берег вылө лептис гынас
Комын кујим багатырөс;
Вослалөны гозјөн-гозјөн,
Панцыр веркөс би моз өзјө,
Ғағка вослалө на воғын,
Најөс вайөдө кар воғо.
Башна вылыс Гвидон леччө,
Котөртө гөстјаслы воча;
I став карыс сөрсә-бөрсә
Котөртөны Гвидон бөрсә.
Шуө Ғағка: „Ачыл ағзан,
Југ мијанөс ыстис татчө,
дөғдөритны-виғны катис
Тенсыд славнөј картө таті.
Өнисаң ми тенид воғо
Мөдам петавны кар воғо,
Непременнө быд лун локны
Ставным комын кујим вокным.
Сіккө, ағзысам бөр регыд,
Овны дыр мијан тан сөкыд—
Мувыв сынөд тыө бышкө“.
Леччисны бөр море пышкө.

Море вывти төв ру ветлө,
Төв ру нылыд караб вөтлө;
Караб шлывгө гыјас вывти,
Зевтчөм парус вынөн кывтө
Море вывса крут ді дорті,

Сіјѳ шлывгѳ-мунѳ гортѳ.
Секі кывсѳс друг ді вывсан
Пушкајасыс гора лыјсѳм,
Туж оз сетны возѳ кывтны,
Караблы щѳктѳны сувтны.
Сувтисны застава дорѳ.
Кнаѳ Гвидон гѳстѳтны корѳ,
Гортас катѳс ставсѳ најѳс,
Пуксѳдалѳс пызан сажѳ,
Бура јукталѳс да вердѳс,
Вѳліс пансѳс сорнѳ бердѳ:
„Кытчѳ, гѳстјас, кущѳм муѳ,
Кущѳм тѳвар вајад-нуад?“
Карабвывсајас сек воча:
„Свет гѳгѳр мѳ кыщов вѳчѳм,
Вузасѳм мѳ тајѳ кадѳн
Езыс-зарнѳн, булатѳн;
Ѳнѳ тужвѳз кутам ылѳ:
Косам гортлаң асыввылѳ
Окѳантѳ, море вывтѳ,
Салтан царствоѳ мѳ кывтам“
Кнаѳыд кыліс мыјѳн сіјѳ:
„Бур туж тѳјан, гѳстјас, сіа,
Кывтны море-окѳанѳд.
Вѳсталѳ тѳ цар Салтанлы,
Сѳз і сѳз, мыј кнаѳ Гвидон
Ыстѳ асаныс поклон“.

Гѳстѳтѳмыс ештѳс мыјѳн,
Гѳстјас мѳдѳдчѳсны тужѳ.
Леччѳс берегѳ кнаѳ, азѳѳ:
Јус-нѳн локтѳ сылы воча.
Кевмысѳ кнаѳ: „Сѳлѳм потѳ,
Ветлыны щѳщ зев окѳота...“
Резыштѳс јус, борднас ѳвтѳс,
Кнаѳѳс чушкан зѳѳ пѳртѳс,
Зѳ моз рѳзгыны кнаѳ мѳдѳс,
Море вылыс караб вѳтѳс,
Сесса нѳжјѳ увлаң лебѳс,
Караб бѳжѳ шщелѳ зѳбсѳс.

Море вылын төв ру өвтө,
Шлывгө караб море вывті,
Мунө сіјө Бујан дісан
Салтан царстволаң нырвізән;
Со-нын ставыс төдса мулөн
Петкөдласыс на сін улын,
Матыстчөны берег дорө,
Цар Салтан гөстїтны корө.
Зїө пөртсөм кнәз щөщ сетчө
Лебзїс, гөстјаскөд щөщ вөтчїс;
Цар Салтан палата піын
Ставыс рөмчө зарні біөн,
Зарні венеч јурас сылөн,
Ачыс шог зев чужөм вылын.
Пөварїка да ткачїка,
Пөрыс сватта Бабарїка
Пукалөны сенї чїннө
Кујїм мортөн да ноль сїнмөн.
Цар Салтан сек ставсө најөс
Пуксөдалїс пызан саяө,
Пуксїс ачыс налы паныд,
Сещөм сорні накөд панїс:
„дыр-ө ветлінныд да кытчө?
Море саяын мыј-нын вөчсө?
Мыј сен јөзас кывсө вылыс,
Вїсталө мем, гөстјас, збылыс?“
Карабвывсајас сек воча:
„Свет гөгөр мї кышов вөчїм,
Аззылім сес, море саяыс,
Шенчөдана чудесајас:
Море саяын тасаң ылын
Өтка ді ем рытыввылын,
Кар сен сулалө зев мїча,
Гїнтө вештывтөг көт вїзөд.
Збылыс сіјө шенчан діыс,
Быд лун аззан сещөм дївө:
Море вылыс ставнас гычас,
Җоннас пөлтчас, гөгөр пучас,
Кыптас гылөн шковгөм, овзөм,

Шумөн ојдас берег дорсѳ,
Берегас шыбытас гынас
Комын кујім багатырѳс;
Ставныс міча, удал зонјас,
Ставныс најѳ јоныс-јон јѳз,
Панцыр вывныс бі моз ѳзјѳ,
Вослалѳны гозјѳн-гозјѳн,
Туша-статѳн на-подбор,
Накѳд ѳадка Черномор,
Кыкѳн-кыкѳн ставсѳ вайѳ
дѳивыв карсѳ вѳзны сѳјѳс.
Сещѳм најѳ зѳлѳс, смелѳс,
Он-нѳн нѳнѳм вылѳ елас.
Сенѳ царствуйтѳ Гвѳдон,
Ыстѳ ассааныс поклон“.
Цар Салтан пыр кывзѳс суса.
„Ог-кѳ кув да ола куѳа,
Гѳстѳтны мем Гвѳдон орѳѳ
Колѳ ветлыны тая коркѳ“.
Поварѳка да ткаѳка
Кыв нѳ жын,—но Бабарѳка
Панѳс гѳстјаскѳд сек венѳѳм:
„Тайѳ дѳивѳд оз шенѳѳд.
Шенѳѳданыс сенѳ мыјса?
Петѳны мыј море вывсаң
Шѳјтны дѳ вылѳ дѳзѳрѳн!..
Гашкѳ ставыс таяѳ сѳрѳм.
Ем-кѳ ташѳм торјыд ѳна,
Шенѳѳданыс зѳк-на нѳнѳм.
Абу ѳемтор танѳ вылыс.
Ме вот кывлѳ дѳивѳ збылыс:
Томѳнѳк-пѳ ачыс зев-на,
Море сајын ем царевна,
Луннас лун југыдсѳ вевтѳѳ
Војын мулы југыд сетѳ,
Кѳса улас тѳлыс пуксѳ,
Кымѳс вылас козув југѳѳ.
Сылѳн ветлѳдлан походка—
Бытѳѳ ветлѳ пава-пѳтка;
Сорѳнѳтны-кѳ пондас, толкѳ

Бытто шорвыв лона солго.
Тажо дивойс вот диво,
Некод шензомыс оз дивит".
Чинис гостяслон кивворыс:
Некод оз пыр сикод споро.
Шензо цар Салтан ас думыс,
А Гвидон-нин пето кусыс,
Зизгом шыон кругяс вочис,
Нырас чушкис порыс почос,
Син ез ворзод тажо разын;
Нырас жог чеччыштіс сразу;
Бара кыптіс шум, тревога:
„Отсало мем, ради бога,
Кызи мено чушкис сijo,
Кутю зисо, лазо, вио!“
Нажо чирзиг-овтчиг кості
Зийд восса ошиң кості
Ортсо зумкнитіс цар ордыс,
Море сажо лебзис гортас.

Кназ-нин море дорти ветло,
Море вылыс син оз човтлы;
Визодо, а гыяс вывти
Жежыд жуыд паныд кывто.
„Чолөм, княз, мыж абу нумыш?
Мыж те зеран лун код зумыш?
Кушом шог-нин теню суис?“ —
Жежыд жуыд князлы шуис.
Кназ Гвидон сек вочавизо:
„Менам шогыд абу ичот;
Став жоз готыра, ме отнам
Готыртөм-на оноз ветла“.
„Kодос боржин готыр пуо?“ —
Жуыд сылы воча шуо.
„Томиник-по ачыс зев-на,
Конко ем сешом царевна:
Лунын лун жугыдсо вевтто,
Вожын мулы жугыд сето,
Коса улас толыс пуксо,
Кымос вылас козув жузо.
Сылон ветлодлан покотка—

Бытто ветлө пава-пөтка;
Сорнитны-кө пондас, толкө
Бытто шорыв лөна солгө.
Сөмын ог төд ачым збылыс,
Ем-ө көнкө тащөм нылыс?
Шогса өни со мыј понда“.
Өтвет виччысны кназ пондис.
Тажө кывјас бөрын јусыд
Өти здук кежлө чөв уси,
думыштіс да паніс вылыс:
„Ем, дерт, светын тащөм нылыс.
Но мед он каітчы сетыс—
Гөтырыд-өд абу кепыс—
Сіјөс он пөрччы да коскад,
Он туж гөтыртө вон костад.
Отсала, дерт, теныд кыкө,
Но те вылпөв артышт лучкі,
Нөшта думајтышт та серті,
Медым он каіччы бөрти“.
Кназ кевмысны пондис бара,
Гөтрасны мыј важөн пөра,
Мыј сы јылыс сылөн важөн
думајтөма-нин ас кежын;
Сіјө подөн нывсө тајөс
Комын му сажө, ва сажө
Корсны мунны даг көт өни,
Сөмын төдны медым көні.
Јусыд ышловзис сы вылө,
Шүіс: „Мыјла мунны ылө,
Шудыд кор тенад зев матын,
дінад ветлөдлө зік татөн?
Ме і ем царевна сіјө“.
Сесса море вылыс сіјө
Борднас шеныштчөмөн зевтчіс,
Качөдчіс і баддө леччіс,
Патурлікасіс му вылө,
Пөртсіс міча-міча нылө.
Төлыс сылөн көса улас,
Козув југгө кымөс вылас;
Аслас тувччалан покодка—

Бытто ветлө пава-пөтка;
Горнитны-кө пондас, толкө
Бытто шорвыв лөна солгө.
Кназ сек жона радліг тырја
Топөдліс сіјөс сыв тырјө,
Нуөдіс пыр мамыс дорө,
Мамлыс кевмысөмөн корө:
„дона матушкаөј, мамөј,
Гөтрасан кад меным самөј...
Бөрјі ме со аслым аңөс,
Пөслук моң пу теныд шаңөс.
Корам кыкнаным мі тесаң,
Бласлөвіт міжанөс јенсаң
Нем чөж бура овны-вывны“.
Мам сек дона пілы, нывлы
Образөн да пернапасөн
Сііс овны бур сөгласөн.
А Гвідон ез думајт уна,
Веңчајтчис сіјө лунас—
Сіјө лунас, сіјө рытас.
Пондісны віччысны быдтас.

Море вывті төв ру ветлө,
Төв ру нылыд караб вөтлө;
Караб шывгө гыјас вывті,
Зевтчөм парус вынөн кывтө,
Море вывса крут ді дорті
Сіјө шывгө, мунө гортө.
Секі кывсис друг ді вывсаң
Пушкајасыс гора лыјсөм,
Туж оз сетны возө кывтны,
Караблы щөктөны сувтны.
Сувтісны застава дорө.
Кназ Гвідон гөстітны корө,
Гортас нуіс ставсө најөс.
Пуксөдаліс пызан сажө:
Бура јукталіс да вердіс,
Вөліс пансіс сорні бердө:
„Кытчө, гөстјас, кушөм муө,
Кушөм төвар ваяд-нуад?“

Карабвывсајас сек воча:
„Свет гөгөр ми кышов вөчим,
Ветлөдлим ми карыс-карө,
Щөктөм, щөктытөм¹⁾ төварөн;
Өни тужвиҗ кутам ыло:
Косам гортлаң, асыввылө,
Окианти, море вывти
Салтан царствоө бөр кывтам“.
Кназыд кылис мыжөн сижө:
„Бур туж тижан, гөстјас, сја.
Каҗтыштөј ти цар Салтанлы,
Тижан муса государлы,
Мыј ме сылы чолөм виҗа,
Гөститны зев важөн вичча,
Ыста зев ыжыд поклон“.
Гөстјас тужө, а Гвидон
Тажө разын ез-нин вөтчы,
Гөтыр дјнас гортас колччис.

Море вылын төв ру өвтө,
Шывгө караб море вывти,
Мунө сижө Бујан дјсаң
Салтан царствосаң нырвиҗөн;
Со-нин ставыс төдса мулөн
Петкөдласыс на сін улын.
Матыстчјсны берег дорө.
Цар Салтан гөститны корө.
Зарни веҗеч јурас сылөн,
Ачыс шог пыр чужөм вылын.
Пөварика да ткаҗика,
Пөрыс сватта Бабарика
Пукалөны сја-жө чиннө
Кујим мортөн да ңоль сінмөн.
Цар Салтан сек ставсө најөс
Пуксөдалис пызан сажө.
„дыр-ө ветлинныд да кытчө?
Море сажын мыј-нин вөчсө?
Мыј сен јөзас кывсө вылыс.

1) Щөктытөм төвар — запретөм төвар.

Вісталö мем, гөстјас, збылыс*.
Карабывсајас сек воча:
„Свет гөгөр мі кыщов вөчим.
Аззылім сөг море сајыс
Шенџодана чудесајас:
Море сајын, тасаң ылын,
Өтка ді ем рытыввылын,
Кар сен сулалө зев міча,
Сінтө вештывтөг көт візөд,
Ҷірдалөны вічко јурјас,
Теремјас да манастырјас;
Сетчөс князлөн двореч војас
Быдмө коз пу; коз пу војас
дом кристалнөј; домас сен
Зев бур велөдөм ур ем.
Сыланкывјас сылө лучкі
да өрекјас сојө-гурчкө;
Өрек вывсаңыс кыш заыс—
Чістөј зарні лучкі ставыс,
Кыш пыщкөсас сојан нудыс—
Ставыс дона ізумрудыс.
Вот-өд овлө кущөм фівө!
Сен-жө нөшта ем мөд фівө:
Море вылыс ставыс гызас,
Ҷоннас пөлтчас, гөгөр пузас.
Кыптас гылөн шковгөм, овзөм,
Шумөн ојдас берег дорсө,
Берегас шыбытас гынас
Комын кујім багатырөс;
Ставныс міча, удал зонјас,
Ставныс најө јоныс-јон јөз,
Панцыр вывныс бі моз өзјө;
Петасны сөг гозјөн гозјөн,
Туша-статөн на-подбор,
Накөд дадка Черномор.
Картө вічыс наыс бурыс
Стража өдвакө кыс сурас.
Ем сен князлөн гөтыр јешщө.
Сінтө, азған-да, он вештыв:
Луннас лун југыдсө вевтө,

Војнас мулы југыд сетө,
Көса улас төлыс пуксө,
Кымөс вылас козув југчө.
Правитө сен княз Гвидон,
Ыстис зев ыжыд поклон.
Те вылө-нин лучки видчө,
Гөститны зев јона виччө“.
Цар ез терпит, бостсис крута;
Өнi өлөдөм ни кутөм
Немтор некодсан ез отсав—
Щөктис лөсөдны став флотсө.
Пөварика да ткачика,
Пөрыс сватта Бабарика
Бара пондисны сен пезны:
Сижөс оз көсјыны лезны.
Но Салтаныд налыс кывсө
Пыдди оз пукты, ез кывзы:
„Мыј ме, цар-ө, ичөт кага?“—
Шуис медбөрын зев стрөга,
Кокнас жожас грим-јирк вөчис,
Петиг мозыс крапкис өзөс.

Пукалө княз өшин дорын;
Сы сін возын паскыд море;
Море мышвыв муртса вөрө,
Посни гы серөн чуғ көрө;
Секі море паскыд отыс
Тыдовчис Салтанлөн флотыс.
Гвидон аззис тајөс мыјөн,
Шыасис зев гора шыөн:
„Волө татчө, муса мамөј,
да княгина, дона аңөј,
Мыјса дивө збылыс азза,
Локтө батүшканым татчө!“
Труба пыр виçөдліс најөс,
Флотыс çик-нин пристань сајас;
Цар Салтан, Гвидонлөн ајыс,
Палуба вылө сек кајис.
Пөварика да ткачика,
Пөрыс сватта Бабарика—

Ставныс ськōд, ставныс сен-жō.
На чужōмын чујмōм, шензōм,
џивујччōны јона кылō
Кназ Гвидон владењнō вылō.
Пушкајасыс лыјсōм сорōн,
Кōлōкōлныча шы горōн
Гвидон петіс аслас карыс
Чествујтны, встречајтны царōс.
Уна лїшнōј сорнї гортōг
Пондїс нуōдны княз гортас.

Вот і княжескōј палата:
Ставныс панцыра да лата ¹⁾
Сулалōны пыранїнын,
Карса воротајас дїнын,
Комын кујїм багатыр;
Цар сен сувтліс, шензїс дыр;
Ставныс мїча, удал зонјас,
Ставыс најō јоныс-јон јōз,
Туша-статōн на-подбор,
Накōд дадка Черномор.
Мыјōн царыд тувччїс дворō,
Аззїс коз пу улыс урōс;
• Сыланкывјас гылō лучкї,
Зарнї ѓрек сојō-гурчкō,
Изумрудсō кышсыс перјō,
Торја мешōкјасō бōрјō,
Резсōма став паскыд дворыс
Зарнї кышōн дорыс-дорō.
Гостјас мōдōдчїсны воzō,
Кназлōн гōтыр лої воча:
Кōса улас тōлыс пуксō,
Кымōс вылас козув југзō;
Сылōн тувччалан покодка—
Быттō ветлō пава-пōтка,
• Ењкасō вайōдō сōрсыс.
Цар кыз аззїс—сōлōм вōрзїс...

¹⁾ Панцыр да лата—војујтїгасдн важōн новльвлїсны металлїческōј паскōм, кодї веттō вōлї став тушасō нōвјыс да шыдн кучкōмјасыс.

„Мы-нӧ тајӧ?“—кајтны мӧдӧс,
Гӧтырсӧ сек ассыс тӧдӧс,
Сесса радла бӧрдӧг тырја,
Кутлис гӧтырсӧ сыв тырјӧ,
Кутлис пӧсӧ, сылыг аӧсӧ—
Сывтырјалис кујимансӧ.
Пуксалӧсны пызан сајӧ,
Пондӧсны пӧрујтны најӧ.
Пӧварика да ткачка,
Пӧрыс сватта Бабарика
Җебсӧсны код кытчӧ вермӧс;
Најӧс аҗӧсны-нын бӧрнас.
Лӧчки вӧстасны медбӧрын
Лӧи налы бӧрдӧм сорӧн;
Тајӧ ыжыд шудыс вӧсна
Царыд скӧрмыны ез кӧсјы:
Налы царскӧј милӧст вӧчӧс—
Кујимансӧ гортас лезӧс.
Кодзӧм царӧс рытјавылыс
Водтӧдӧсны волпас вылӧ.
Ме щӧщ вӧли гӧстјас дӧнын,
Јуи накӧд сур да вина,
Чӧсмасӧ мыј вӧли бурыс—
Ус ез ваҗыв вина-сурыс.

Комӧдӧс П. җоронӧн.

533

